

Süryanicede İnsanlaşma ve Kültür

Bu yazıda, sosyolojik bir bakışla Süryanicede “**insanlaşma ve kültür**” kavramına ve kapsamakta olduğu “**talebe, terbiye, erdem**” gibi başat kavramların önemine, anlamına, etimolojisine ışık tutmaya çaba göstereceğim.

Terbiye/erdem/kültür, toplumsal gerçeklik içinde talebenin içsel dönüşümüne ve gelişimine zemin hazırlayan insaniyet yoludur. Bunlar olmadan kaliteli ve doyumlu bir yaşamı yakalamak zordur.

Kültür, dil kalıbında şekillenip dil kabında gelecek kuşaklara aktarılır. Dil olmadan insan, aile, toplum, kültür ve medeniyetin gelişimi sakatlanır. **Kültürde ve edebiyatta zayıflık, bir konuda zayıflık değil, her konuda zayıflık demektir.**

Çünkü dil ve kültür, yaşam algısına ve başarının temeline katkı sunar. İnsanın başarısı dilin ve kültürün gelişimine; dilin ve kültürün başarısı da, insana/topluma bağlıdır. Dolayısıyla insan ile dil/kültür arasında büyük etkileşim var. Yekdiğerini tamamlamakta ve var etmektedir. Sosyolojik manada dilin/kültürün ürünü olan insan, aynı zamanda taşıyıcısı, yaşatıcısı ve geliştiricisi konumundadır.

Maddi zenginliğin mana ve algı dünyasına huzur vermesi kültürel zenginliğe bağlıdır. Ruhsal özgürlük olmadan, dünyevi özgürleşme olmaz. Maddiyatın/nefsaniyetin/bencilliğin dağı ne kadar yüksek olursa olsun, kültür/terbiye/erdemin yolu onların üzerinden geçer.

Bu yolda, insanın kendini tanıması ve geliştirmesi için felsefeyi; hayatın hakikatini ve toplumsal gerçekliği anlaması için, sosyolojiyi öğrenmesi/bilmesi gerekir.

Sosyo-kültürel kavramların anlaşılmasına katkı sunan sosyoloji toplumsal gerçekliğin değer verdiği kavramların karakterini vurgulayan; yaşamı belirleyen anlamlara sahiptir. Bu durum, sosyolojik araştırmanın doğasını oluşturur.

Ne Kadar Anlam Yüklenmişse...

Dilin gelişmişliği, dildeki kelime ve kavramlarda gizli olan anlam zenginliğiyle ölçülmektedir. Bir kelimeye, bir kavrama ne kadar geniş anlam yüklenmişse, o dil o kadar zengin sayılır. Ayrıca, kavramlardaki anlam zenginliği, o dilin geçmişten taşımış olduğu anlam yüküyle, onun ne denli kadim olduğuna işaret etmektedir.

Farklı alanlarıyla dilin kendine özgü terminolojisi ile var olabilmesi ve gelişmesi için birilerinin o alanda kafa patlatması, ter dökmesi, dirsek çürütmesi gerekir. Çünkü her dilin kendine özgü güzelliği, etkinliği, yetkinliği var.

Ancak Süryanice “**dillerin anası**” olduğundan bu güzelliğin, etkinliğin, yetkinliğin incelikleri; kelimelerin ve kavramların anlam örgüsü çok farklıdır. Anlam yelpazesi çok geniştir.

Süryanice doğası gereği, zengin ve çok anlamlı kelime dağarcığıyla, kendine özgü kavramlara ve anlam tatlarına sahiptir. Süryanice edebi anlamlandırmanın kökeni, antik Bethnahrin (Mezopotamya)’da boy gösteren kültürün verimli kaynaklarına kadar inmektedir.

O tarihsel yatakların bağrından türeyen ve gün ışığına çıkmayı bekleyen çok bilgelik var. Anlamıyla hayatın değişmezlerine anlam katan bu yataklara ait “**Öğretmeyeceksen, neden öğreniyorsun?**” şeklindeki bilgeliği hatırlatmakta fayda var.

Süryani Alfabeti ve Çivi Yazısı

Bilindiği üzere, Süryani alfabeti, çivi yazısının alfabetik yazı sistemine evrilmesinin bir ürünüdür.

Diğer tüm dillerin alfabeti bu ilk alfabe sistemine dayanarak gelişmiştir. Her Süryanice kelime, sözcüğün temel anlamını taşıyan üç harfli bir kökten oluşur; bunlara son ek, ön ek veya iç ekler eklenerek başka birçok kelime türetilir.

Bu, Semitik dillerin ortak bir özelliğidir. Daha az yaygın olan ve ender bilinen bir özellik çivi yazısındaki sembollerden ortaya çıkan kelimelerin alfabetik sistemde de kullanılmasıdır¹.

Doğu Aramicenin uzantısı olan Süryanicenin leksik kelime hazinesini Asurca, Babilce ve en ilkten Akadçadan geliştirdiği tarihsel olarak bilinmektedir.

Bu açıdan, Süryanicenin de İbranice ve Arapça gibi diğer Semitik dillerle olan ilişkisi bu ortak dil hazinesini paylaşmasından kaynaklanmaktadır.

Bu açıdan Akadça, etimolojik açıdan Süryanice için çok önemli bir havza ve bir yatak özelliğine sahiptir. Bu nedenden dolayıdır ki, Akadça, Sami dilleri (Süryanice, İbranice, Arapça) ve diğer dillerin araştırmalarında, öncül dayanak noktasını oluşturmaktadır².

¹ <https://www.facebook.com/113605060385086/posts/222925549453036/> , Heleni Nühket Everi, 14 Ocak 2021 tarihli facebook sayfası. Somut Olmayan Süryani Kültür Mirası projesi “**Hadoyo**” kitapçığından alıntılanmadır.

² <https://www.karyohliso.com/articles/article/2220>, Yusuf Beğtaş, “**Süryanicenin Anlam Derinliği**” başlıklı makale.

Psiko-sosyal çalışmalara göre, insanlaşmanın yolu, insanın kendisini ve başkasını anlamakla açılır. Mana/düşünce dünyasına saygı duymakla gelişir.

Burada “**karakter eğitimi/tulmodo d’yasro/مَرْوَة حُجْرَة**” insanlaşmanın temel gücünü oluşturur.

Şahsiyet ve karakter eğitimine dair bilgi ve deneyimin sorumluluk olduğunu öngören büyük üstadımız Suruçlu Mor Yakup (451-521) konuya ilişkin şöyle yazmaktadır: “**Cehalet eken, sefalet biçer.**”

Devamında ussal zenginliğe işaret ederek, “**Eğitimle alışveriş çoğaldıkça, akıl zenginleşir**” diye eklemektedir. Onun için aldığı eğitimi ve terbiyeyi erdemle hayata akıtan talebelerin başarılı ve mutlu olacağı bilinmelidir.

Kendine özgü bu alanda tarihsel bilgiler, genetik bağlar vb başka faktörler etkili olsa da, “**insanlaşma=unoşo/burnoşo نوما و حوما، talebe=talido لالحيب، terbiye=tarbitio لالحيب، erdem=myatrutho لالحيب، kültür=mardutho لالحيب**” gibi başat kavramların, tıpkı tevazu ve cömertlik gibi hayatın tamamlayıcı ve geliştirici öğelerini çok ama çok sulaması gerekir.

Çünkü bu kavramların tematik içeriği insanın ahlaki ve düşünsel yaşamında çok önemli işlevlere sahiptir. Bu mantıktan yola çıktığımızda şöyle bir gerçeğe karşılaşmaktayız: **Bu kavramların anlam dünyasındaki erozyon ve anlamsal aşınma kültürde de insanlaşmada da, zayıflığa neden olmaktadır. Bu da, bir konuda zayıflık değil, her konuda zayıflık demektir.**

Kültürü önemsemiyorsak, yalnız ruhumuzu değil, bedenimizi, hayatımızın anlamını da ihmal ediyoruz demektir. Toplumların hayatında da, fertlerin hayatında da bu temel bir gerçektir. Dolayısıyla hayatın bu önemli başat bilgisinden ve bakışından yoksun olmak, ahlaki açıdan insanlaşmayı zorlaştırmaktadır.

Kültürel öz benliğini geliştiremeyenler, bu zorluğu anlamlandırmada ve aşmada zorluk çeker. Hayata dair hakikatin anlaşılması için gereken kültürel ve felsefik bakışın alt yapısını oluşturamaz. Bu da çıkış yolunu zorlaştırır.

Günümüzün koşullarında bunu anlayan ve gereğini yapanlar kazanır.

Talebe, Talep, Talip

Köken itibarıyla, “**talabe**” Arapçadan Türkçeye geçmiş bir isimdir. Arapçada “**talep eden, isteyen**” anlamına gelen “**talip**”in çoğuludur. Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, şakirt, öğrenci anlamındadır. Bir rehberin, bir öğretmenin, bir ustanın gözetimi ve yol göstericiliği altında belli bir konu üzerinde çalışan kimsedir. Belli bir konuda bilgilenmeyi, terbiyeyi, eğitimi arzulayan ve isteyen kişiye talebe denilir.

Talebenin Süryanicedeki karşılığı “**talmido ܐܠܚܒܝܐ**”dur. Kökeni, dağınkılığı toplamak, derlemek, ortaklaş(tır)mak, birleş(tir)mek, bağdaş(tır)mak, kaynaş(tır)mak, odaklanmak anlamına gelen “**lmad ܠܡܕ**” fiiline dayanır.

Süryanicenin dört harfli fiilin ölçüsüne/kalıbına göre oluşturulan “**talmed ܐܠܬܡܕ**” fiilinden türetilmiştir. Ders vermek, eğitmek, terbiye etmek, bilgilendirmek, bir ekolün veya birşeyin öğrencisi olmak anlamındadır.

“**Terbiye**” sözcüğünün kökeni, Süryanicede “**tarbitho ܐܠܬܪܒܝܬܗ**” kavramından gelir. Pedagojik anlamlarda kullanılır.

Kibarlık, incelik, nezaket, talim, saygı, efendilik gibi uyulması gereken görgü kurallarında, davranış kaidelerinde eğitmek, yetiştirmek ve büyütme; bilgilenmek amacıyla yol ve yordamlarda eğitilmek, kabiliyetleri geliştirmek; ahlaki esaslarda usul edep ve adap sahibi olmak anlamına gelen “**rbo, rabi, ܪܒܐ ܕܘܚܐ**” fiilinden türetilmiştir.

“**Erdem/fazilet**” kavramı, Süryanicede “**myatrutho ܡܝܬܪܘܬܗ**” adlandırılır. Kökeni, kar etmek, artmak, kazanmak, kazanç sağlamak, faydalanmak, elde etmek, baki kalmak, arta kalan anlamına gelen “**ithar ܐܝܬܪܐ**” fiilidir.

Süryanicenin ikinci fiil ölçüsüne/kalıbına göre, arttırmak, bollaştırmak, çoğaltmak, büyütme, üstün tutmak, tercih etmek, yeğlemek, bir şeyi bir şeyden üstün ve iyi kılma anlamına gelen “**yatar ܝܬܪܐ**” fiilinden türetilmektedir.

Yaşamda, büyümek, çoğalmak, kazançlı çıkmak, faydalı izler bırakmak ve tercih edilen olmak için erdeme sarılmamız!

“**Kültür/mardutho ܡܪܘܬܗ**” kavramı da, Süryanicede ‘yürümek, gitmek, seyahat etmek, akışta olmak, disipline etmek, eğitmek, edep vermek, terbiye etmek, rehberlik etmek, bilgilenmek’ gibi anlamlara gelen “**rdo ܪܕܐ**” fiilinden türetilmiştir.

Bu da gösteriyor ki, yaşam yolunda yürümek, ilerlemek için kültürün hayati önemi tartışılmazdır.

“İnsan” kelimesinin Süryanice’de karşılığı “nošo/barnošo”dur. “Aneş ܐܢܝܫ/insanlaşmak” kelimesinden “unošo ܐܢܝܫܐ/nošo ܐܢܝܫ” ve “barneş ܒܪܢܝܫ” fiilinden “barnošo ܒܪܢܝܫ” ismi geliştirilmiştir.

Bu anlamlar, Süryanicede zayıf düşmek, zayıflamak, güçten düşmek, gevşemek, takatten düşmek, nisyen, unutmak, acziyet, hatırlamamak, unutkanlık, ihmalkârlık nisyen anlamlarıyla ilişkilendirilmektedir³. Bu da kökendeki felsefik yaklaşımları gösterir.

Acziyet ve noksanlık insanın yoldaşdır. Süryanicedeki bu anlamlar, insan doğasına (tabiatına) aykırı değil, aksine insan psikolojisine ve fizyolojisine uygundur.

Tarbitheo/terbiye ܐܘܒܝܬܐ ve mardutho/kültür ܡܪܘܬܐ kavramının inceliklerini kavramadan, insanlaşmak kolay değil. Kültürün değerlerine sahip olmadan akışta kalmak zordur.

O halde, kibarlıkta, incelikte büyümek; bilgi ve bilgelikte yürümek için akışta olmak gerekir. **Talebe/talido ܐܠܚܒܐ** olmak gerekir. Her daim talep etmek gerekir.

Yaşam insan gibidir. Niyet/söylem/eylem bağlamına göre, sosyolojik iki kanal meydana getirir. Bunlardan biri pozitif, diğeri negatiftir.

Yaşam pozitif kanaldan sulanarak, beslenerek gelişir. Buna işaret eden veciz bir söz şöyle der: **“Ulaşan ancak saygı ve edeple ulaştı; mahrum kalan da ancak saygı ve edebi terk ettiği için mahrum kaldı.”**

“Altının kıymetini sarraf bilir” denilir. O halde dilsel ve kültürel hazinemizin kıymetini bilen, yaşatmaya çalışan gayretkeş ve çilekeş sarraflarımıza/insanlarımıza selam olsun!

Unutulmasın! Diline ve kültürüne sahip çıkmayan toplumlar tıpkı kökleri kuruyan ağaçlar gibi esen rüzgârlar karşısında devrilmeye mahkûmdur.

Yusuf Beğtaş,

Süryani Dili Kültürü ve Edebiyatı Derneği Başkanı / Mardin

³ Geniş açıklama için bkzn. <https://www.karyohliso.com/articles/article/2220>, Yusuf Beğtaş, “Süryanice’nin Anlam Derinliği” başlıklı yazı.